

ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА

УДК 373.5:091.33:811.112.2(477)

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.65-1.20>

Н. В. Бейліс

учитель німецької мови,
аспірант кафедри педагогіки і управління освітою
Донецького національного університету імені Василя Стуса

ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ КОМПОНЕНТ У ПРАКТИЦІ ВИВЧЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

У статті робиться акцент на тому, що одним із важливих векторів розвитку сучасної освіти є вивчення учнями іноземних мов за допомогою впровадження нових методів навчання в сучасній школі. Також ураховується застосування етнокультурного компонента на уроках німецької мови в школах України в сучасних умовах.

Особлива увага приділяється використанню нових дидактичних матеріалів з етнокультурним компонентом на уроках німецької мови як необхідному підґрунтя для вивчення учнями німецької мови, що являють собою актуальні й цікаві матеріали для вивчення німецької мови, так як вони якісно перевищують класичну освіту.

Крім цього, в наш час у контексті входження України в загальноєвропейський освітній простір вивчення знань про різні етноси має дуже велике значення. Одним із головних завдань з іншомовної освіти учнів на етнокультурному підґрунті є формування в учнів переконань щодо потреби в інтеграції етнічно різноаспектного українськомовного й німецькомовного освітнього простору на принципах гуманізму та дружби народів.

Навчання з використанням матеріалів етнокультурної тематики на уроках німецької мови допомагає учням в адаптації до культури німецькомовних країн і полегшує їх орієнтацію в середовищі, наближеному до німецькомовного.

Відзначено, що етнокультурні компоненти на уроках німецької мови поглиблюють знання школярів про історичний і соціальний досвід представників українського й німецького народів, духовні надбання, формують особисті комунікативні навички, розвивають культуру спілкування під час між-національних взаємовідносин, допомагають входити в полікультурний мовленнєвий простір.

У ході дослідження виявлено, що недостатня можливість використання в навчальному процесі засобів навчання з етнокультурною тематикою та застаріла нормативно-правова база призвели до того, що рівень якості знань учнів із німецької мови загальноосвітніх шкіл України не є цілком задовільний.

Сучасний аналіз навчального процесу й численних досліджень показав, що формування поваги до іншомовної культури закладається у свідомості учнів засобами етнопедагогіки. Тому доведено важливість постійного залучення учнів на уроках німецької мови до предметного світу етнокультурних цінностей, трансформація яких забезпечує їхній особистісний розвиток.

Ключові слова: німецька мова, етнокультурний компонент, етнокультурні матеріали, етнокультурне середовище, етнос.

Постановка проблеми. У сучасній українській загальноосвітній школі етнокультурний компонент з'явився в освітньому процесі, але можемо стверджувати, що значний етнокультурний освітній і виховний потенціал навчальної дисципліни «німецька мова» в практиці вивчення її в загальноосвітній школі реалізується недостатньо.

Передусім навчання з використанням матеріалів етнокультурного змісту на уроках німецької мови полегшує орієнтацію школярів у середовищі, наближеному до німецькомовного, сприяє адаптації учнів до культури німецькомовних країн, підвищенню їхнього загального розвитку.

У сучасних умовах рівень використання в навчальному процесі етнокультурного знання на уроках німецької мови вимагає підвищення, оскільки учні загальноосвітніх шкіл не готові поділяти цінності іншомовної культури та презентувати свою національну культуру в процесі між-культурної комунікації.

Актуальність теми можна обґрунтувати великим попитом сьогодення на прогресивні методи навчання іноземних мов, тому впровадження етнокультурного компонента під час вивчення іноземних мов має великий потенціал для використання в сучасній школі. Питання організації

наближення до іншомовного етнокультурного середовища в навчальному процесі іноземних мов сьогодні належать до актуальних проблем іншомовної освіти загальноосвітньої школи.

Стаття являє собою огляд можливостей використання етнокультурних матеріалів під час вивчення мови й культури німецькомовних країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивчення учнями іноземної мови з використанням нових дидактичних матеріалів розглядається нині в різних аспектах. У цьому питанні накопичено вже значний позитивний досвід як в Україні, так і за кордоном. Теоретичною основою статті послугували результати дослідження вітчизняних і зарубіжних учених. Саме цьому аспекту приділили увагу науковці: Л. Білас, Ю. Бойко, Ж. Бодрійяр, О. Бочковський, К. Долінська, М. Головатий, А. Княжинський, Б. Кравченко, І. Кресіна, Н. Курганова, М. Ломацький, В. Мандрагель, В. Олійник, О. Панарін, В. Пустотін, Р. Робертсон, І. Сінагатуллін, В. Шевченко та ін.

Тенденції співіснування різних етносів, культур, релігій у контексті глобалізаційних процесів розкривають у дослідженнях Ж. Бодрійяр, Е. Заграва, Р. Робертсон та ін. [1, с. 3].

Проте глибина й потенціал використання та впровадження матеріалів етнокультурного наповнення в навчальний процес з німецької мови в школах України ще не стали предметом цілісного педагогічного дослідження, а тому цей аспект потребує більшої уваги та обґрунтовує тему для розгляду.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі історико-педагогічного аналізу охарактеризувати й висвітлити можливості використання етнокультурного компонента під час вивчення учнями німецької мови в загальноосвітніх закладах України для вдосконалення володіння німецькою мовою загалом.

Виклад основного матеріалу. Вивчення учнями німецької мови на етнокультурному підґрунті зумовлене вимогами часу. Натепер посилення глобалізації, інтенсифікація міжкультурної комунікації, значні труднощі в досягненні взаєморозуміння між народами акцентують проблему етнокультурної специфіки знання й пізнання [4, с. 19]. У цьому зв'язку вивчення учнями німецької мови на етнокультурному підґрунті спрямоване на засвоєння етнокультурних особливостей німецькомовного народу й визначається вимогами, проблемами та перспективами розвитку сучасного мовознавства й міжкультурної комунікації.

Етнофраземи містять успадковані мовцями канони, що стали результатом життєвого досвіду багатьох поколінь. Національно-культурна інформація пов'язана з архаїчними міфологічними уявленнями, звичаями, ритуалами. Вивчення фразеологізованих висловів дає змогу аналізувати

ареальну фразеологію з урахуванням особливостей культурного регіону, етнічної свідомості українців, суттєвого впливу з боку церкви, яка тривалий час регламентувала, тощо [3, с. 18].

Етнокультурні виховні традиції німецького народу є системою цінностей, традицій, відносин, що є складником сучасної загальноєвропейської культури. У зв'язку з цим одним із головних завдань з іншомовної освіти учнів на етнокультурному підґрунті є формування в учнів переконань щодо потреби в інтеграції етнічно різноаспектного українськомовного та німецькомовного освітнього простору на принципах гуманізму і дружби народів.

На наш погляд, використання етнокультурного компонента на уроках німецької мови дасть учителю змогу виконати такі завдання:

- формування ціннісних орієнтацій учнів;
- формування ідеалів школярів;
- активізація потреб і мотивів учнів;
- бажання учнів реалізовувати свій творчий потенціал;
- утвердження світогляду школярів;
- пошук учнями власної ідентичності, самовизначення;
- формування здатності до толерантних взаємин у полікультурному світі.

На нашу думку, сьогодні педагогічні резерви етнічної культури німецького народу в практиці викладання німецької мови в середньоосвітніх закладах України використовуються недостатньо та неповною мірою. Сучасна українська освіта більше спрямована на загальноосвітні досягнення, ніж на національний культурний досвід, що в кінцевому підсумку гальмує розвиток та орієнтацію національної культури.

Для забезпечення ефективності засвоєння учнями знань предметної галузі «німецька мова» в загальноосвітніх середніх закладах України необхідно організувати освітній процес шляхом створення етнокультурного середовища.

Особливу увагу, на нашу думку, варто звертати на формування в учнів на уроках німецької мови іншомовної компетенції саме на етнокультурному підґрунті:

- адекватне сприйняття й відтворення висловлювання етнокультурної тематики на основі набутих етнознань;
- активне використання в мовленні етноорієнтованих німецькомовних одиниць (лексичних, фразеологічних, граматичних);
- розуміння національно-культурної специфіки мовленнєвої поведінки, звичаїв, правил, норм, соціальних умов, соціальних стереотипів німецькомовних народів, зафіксованих у німецькій мові;
- уміння бачити спільне й відмінне в німецькій та українській мовах, культурах, цінувати свою культуру;

- прищеплення поваги до культури німецькомовних народів,
- дотримання народності й етнокультурних цінностей німецькомовних народів і спрямування їх у навчально-виховний процес;
- розвиток особистості учнів єдиними національно-культурними мовленнєвими засобами;
- оволодіння німецькою мовою як оригінальним етнічним явищем і прищеплення поважного ставлення до національного мовного колориту німецькомовних народів;
- формування й розвиток чуття (фонологічного, лексичного, граматичного, стилістичного).

Уважаємо, що формування комунікативних умінь і навичок учнів із німецької мови на етнокulturологічних засадах пов'язане з вивченням рідної й німецької мов як оригінальних носіїв етносу, специфічного способу вивчення картини світу, а все це сприяє оволодінню останніми культурним німецькомовним компонентом, поглибленню етнознань про культуру й національний колорит мовлення рідної та німецькомовних країн.

Формування етнокомунікативної компетенції на уроках німецької мови виконує роль базової структурної одиниці в усвідомленні цінності німецької мови, необхідності вдосконалювати знання скарбів німецькомовної культури, розумінні престижності оволодіння німецькою мовою, виробленні прагнення збагатити власне мовлення та розвитку відчуття німецької мови.

З огляду на вищезазначене, ефективність засвоєння, отримання й поглиблення знань учнів про українську націю та іншомовний світ залежить від цілого комплексу психолого-педагогічних умов і системного впливу їх взаємопов'язаних компонентів. У процесі взаємодії один із одним усі ці умови формують психолого-педагогічні реалії організації процесу вивчення німецької мови на етнокulturологічному підґрунті, що забезпечує закономірність розвитку учнів на засадах національних цінностей.

На нашу думку, в основу навчання з німецької мови на етнокulturологічних засадах треба закласти принцип міжпредметних зв'язків.

Найчастіше зв'язки треба встановлювати з літературою (німецькою, українською, зарубіжною). Тексти, пропоновані програмою з літератури, містять вичерпні можливості для реалізації етнопедагогічного підходу в процесі формування комунікативних умінь і навичок на практичних заняттях з німецької мови. Залучення творів усної народної творчості, художньої літератури послугує основою формування мовлення учнів і розширення етнознань [2, с. 483].

Ефективним естетико-виховним засобом на уроці німецької мови, що відповідає концептуальним засадам педагогіки й набуває особливої актуальності, є фольклор. Саме в ньому найяскравіше

відображено та найкраще збережено традиційний виховний ідеал українського й німецького народів, утілено його у високохудожній, образній формі, доступній для сприймання та розуміння.

На наш погляд, для вивчення учнями німецької мови на етнокulturологічному підґрунті саме вивчення фольклору як засобу реалізації культурологічного аспекту уроку німецької мови набуває особливого значення.

Вивчення фольклорних творів у культурологічному контексті дасть змогу на уроці німецької мови вести мову про їх національну специфіку, виявляти подібні або відмінні явища в рідній і німецькій мовах, з'ясувати художні особливості побудови аутентичних творів і фольклорних сюжетів, формувати ціннісні орієнтири учнів.

Не погоджуємося з думкою науковців, які виділяють аутентичні текстові матеріали як базовий компонент вивчення учнями іноземної мови на етнокulturологічному підґрунті.

Уважаємо, що не можна недооцінювати роль візуальних засобів навчання з національними мотивами. Будь-який навчальний процес неможливий без застосування візуального забезпечення. Зокрема, вони стають у нагоді під час введення в мовлення національно орієнтованих мовних одиниць, а також формування вмінь характеризувати національні й культурні традиції українського та німецького народів на основі здобутих етнознань.

На нашу думку, виховний аспект формування цінностей в учнів на етнокulturологічному підґрунті на уроках німецької мови може виконати й поглибити вишиванка як фундамент у виробленні розуміння цінності спадщини, в усвідомленні необхідності досконалого знання скарбів рідного та німецькомовних народів.

Т. Олійник зазначає: «Уведення елементів етнокulturології в процес викладання іноземної мови є необхідною потребою сьогодення, оскільки усвідомлення та відокремлення ознак відмінностей різних культур, толерантне ставлення до цих відмінностей стимулює лінгвістичний, когнітивний і соціальний розвиток учнів» [5, с. 127].

Висновки і пропозиції. Можемо стверджувати, що потенціал етнокulturологічного компонента в навчанні й вихованні на уроках німецької мови використовується недостатньо. Підтвердженням цього є низький рівень володіння етнокulturологічними знаннями більшості школярів. Причини полягають у недостатньому науково-методичному забезпеченні навчально-виховного процесу навчальної дисципліни «німецька мова» матеріалами етнокulturологічного змісту й неналежному створенні психолого-педагогічних умов для вирішення цієї проблеми.

Вивчення етнокulturологічних лексико-семантичних особливостей німецької мови в середньоосвітніх закладах треба вводити крізь призму мовної

картини світу на матеріалі аутентичних різножанрових творів і словників німецькою.

На нашу думку, формування поваги до німецькомовної культури закладається у свідомості учнів засобами етнопедагогіки та виробляє в особистості останніх розуміння духовних ідеалів і ціннісних орієнтацій німецькомовних народів.

Із зазначеного контексту окреслюється важлива пропозиція щодо постійного залучення учнів на уроках німецької мови до предметного світу етнокультурних цінностей, трансформація яких забезпечує їхній особистісний розвиток. Це необхідно, тому що людина здатна бути носієм і творцем культури тільки в тому разі, якщо вона «занурена» в соціально-культурне середовище, в той культурний контекст, із якого засвоює свої уявлення, правила життя, способи дій.

Список використаної літератури:

1. Білас Л.М. Автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Ін-т пробл. виховання АПН України. Київ, 2005. 20 с.
2. Долінська К. Формування етнокомунікативної компетентності студентів у соціокультурному аспекті становлення мовної особистості. *Рідне слово в етнокультурному вимірі* : зб. наук. праць / Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. Дрогобич : Посвіт, 2013. С. 560.
3. Д'якова Т.О. Етнокультурне підґрунтя фразеології. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 10 «Проблеми граматики і лексикології української мови»* : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. Вип. 9. С. 18–21.
4. Курганова Н.И. Проблема исследования коллективного знания в когнитивной лингвистике. *Вопросы когнитивной лингвистики*. 2010. № 2. С. 18–26.
5. Практикум педагогічної майстерності : навчальний посібник / В.В. Олійник, Л.М. Сергеева, А.О. Молчанова, О.В. Пащенко та ін. Київ : ТОВ «Етіс Плюс», 2008. 184 с.

Beilis N. Ethnocultural component in the practice of studying the German language

The article emphasizes that one of the important vectors for the development of modern education is the learning of foreign languages by the introduction of new teaching methods in the modern school. It also takes into account the use of the ethnocultural component in German language lessons in Ukrainian schools in modern conditions.

Particular attention is paid to the use of new didactic materials with an ethnocultural component in German lessons as a necessary basis for German language learners, which are relevant and interesting materials for learning German, as they qualitatively exceed classical education.

In addition, the leading aspect of scientific discourse in our time in the context of Ukraine's entry into the pan-European educational space of learning about different ethnicities is of great importance. One of the main tasks of foreign language education for pupils on ethnocultural basis is the formation of pupils' beliefs about the need for integration of ethnically diverse Ukrainian and German educational space based on the principles of humanism and friendship between peoples.

Learning to use ethno-cultural materials in German language lessons helps pupils adapt to the culture of German-speaking countries and facilitates their orientation in a German-language environment.

It is noted that ethno-cultural components in the German language lessons increase the pupils' knowledge about the historical and social experience of the representatives of the Ukrainian and German peoples, spiritual heritage, form personal communication skills, develop a culture of communication in inter-ethnic relations, help to enter into multiculturalism.

In the course of the study, it was found that the lack of opportunities to use ethnocultural-based learning tools in the educational process and an outdated legal framework led to the fact that the level of quality of knowledge of pupils from German language schools in Ukraine is not quite satisfactory.

Modern analysis of the educational process and numerous researches have shown that the formation of respect for a foreign language culture is embedded in the minds of pupils by means of ethnopedagogy. Therefore, the importance of the constant involvement of pupils in the German language lessons in the subject world of ethno-cultural values, the transformation of which ensures their personal development, is proved.

Key words: *German, ethno-cultural component, ethno-cultural materials, ethno-cultural environment, ethnos.*